

Vilken roll har design i politikområdet gestaltad livsmiljö?

Karolina Nätterlund
Seminarieuppgift A, GSQ2H7 Gestaltad Livsmiljö 2020- 2021, Högskolan Dalarna

Design är ett begrepp som saknar universell definition och som har olika betydelse för olika personer och i olika sammanhang. Därför kan det vara svårt att veta vad som egentligen menas när design lyfts in i ett nytt sammanhang, i detta fall gestaltad livsmiljö. I denna uppsats vill jag undersöka vilket eller vilka sätt att se på design som avses i politikområdet för gestaltad livsmiljö samt diskutera på vilka olika principiella sätt design skulle kunna användas för att uppnå politikområdets mål. Detta är intressant för mig eftersom jag är verksamhetsledare för Designcentrum vid Region Jämtland Härjedalen och har som uppdrag att främja och utveckla just designområdet.

Jag har identifierat sex olika designperspektiv som lyfts inom politikområdet gestaltad livsmiljö. Nedan gör jag ett försök att beskriva och exemplifiera dessa. Jag beskriver dem i den ordning jag upplever att de används inom politikområdet, med det mest använda designperspektivet först.

Design som användarcentrerad process

Titeln på rapporten för ArkDes uppföljning av gestaltad livsmiljö, *Med människan i fokus*, bekräftar att en stor del av politikområdet kretsar kring de människor som vistas i och berörs av den gestaltade livsmiljön. Detta har också varit huvudsakligt fokus för de kunskapsinsatser som ArkDes genomfört 2018-2020 och flera av de projekt som genomförts inom ArkDes Open Call, bland annat Barns behov formar skolan – inkludering för framtidens lärmiljöer, handlar just om användarcentrerade och medskapande designprocesser.

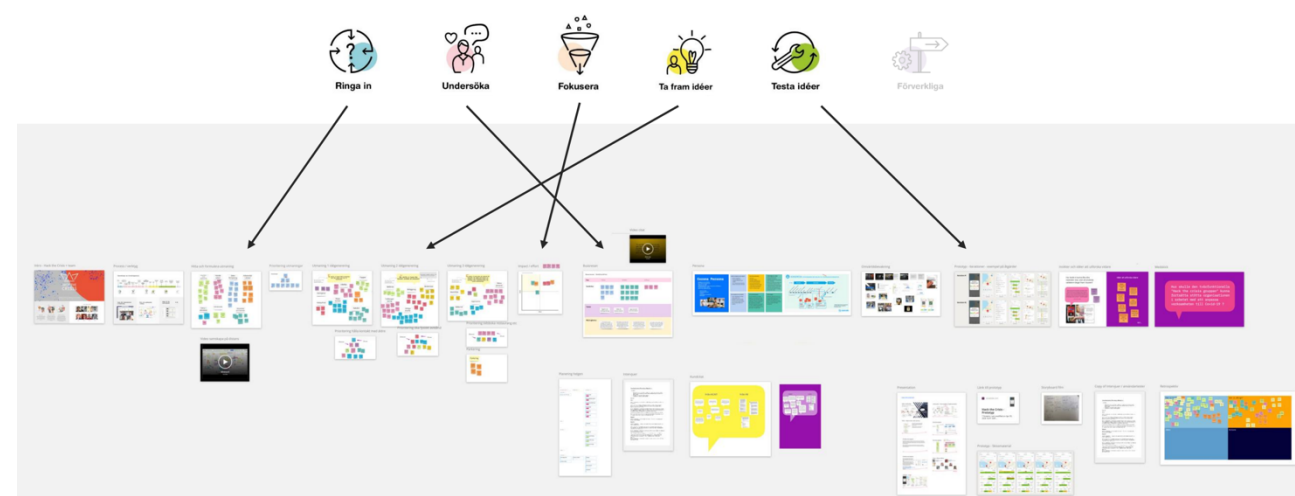
Design som användarcentrerad process är det designperspektiv som först brukar introduceras när design införlivas i nya domäner. I min egen verksamhet håller vi exempelvis Innovationsguidens (Sveriges Kommuner och Regioner) utbildning i Tjänstedesign för offentlig sektor, använder metodpaketet Design Thinking för Bibliotek för verksamhetsutveckling av folkbiblioteken och vi utvecklar just nu, tillsammans med Stiftelsen Svensk Industridesign, en utbildning i användarcentrerad design för affärsrådgivare.

På flera ställen i beskrivningarna av politikområdet lyfts vikten av nya arbetssätt och metoder för utveckling av livsmiljöer tillsammans med medborgare/användare. Verktygslådan inom design, för att arbeta med sådana processer, är välfylld och kanske är det just här designområdets stora bidrag till gestaltad livsmiljö ligger.

Figur 1: Den svenska översättningen av Design Thinking för bibliotek, en verktygslåda för användarcentrerad design.

Figur 2: Skånetrafiken använder Innovationsguidens användarcentrerade designprocess för att ta fram coronaanpassade resetjänster.

Design som demokratiskt verktyg

Att använda användarcentrerad design ökar chanserna att de livsmiljöer som utvecklas möter behoven hos de som ska leva och verka i dem, vilket i sig har en demokratisk aspekt i sig. Men arbetssättet är inte detsamma som att alla som berörs har fått lika möjligheter att påverka livsmiljöns gestaltning. För detta används andra designverktyg och arbetssätt. Behovet av sådana metoder lyfts i *Politik för gestaltad livsmiljö*. I *Med människan i fokus* konstateras att de gestaltande professionerna har en god förmåga att processleda ett ökat deltagande, samtidigt som det finns en brist på personal med kunskap om och erfarenhet av processer för ökad delaktighet hos exempelvis kommuner.

År 2015 var jag på studieresa i Cleveland, Ohio, där staden lyckats engagera en stor och bred del av befolkningen i framtagandet och förverkligandet av stadens hållbarhetsmål. De metoder, verktyg och arbetsätt som använts i processen kommer dels från designteori och dels från appreciative inquiry (styrkebaserad utveckling) och har utvecklats i samarbete med IDEO och State Western Reserve University. Designaktiviteter som har varit avgörande för att lyckas skapa ett så brett deltagande är bland annat open space design, AI-summit (med brett deltagande och "alla i rummet"), rapid prototyping och coaching av de självorganiserade arbetsgrupper som uppstår. Inom Sustainable Cleveland, som satsningen kallas, använder man begreppet designdemokrati och överallt i staden kan man se resultat av de medborgardrivna initiativ som startats inom satsningen, t ex cykelstråk, grönområden, reparationstjänster, marknader och stora gemensamma odlingar. Detta sätt att förse medborgare med designverktyg och låta dem själva vara med och forma en plats är inte så välutvecklat och spritt, men rymmer en stor potential för ökad demokratisk delaktighet.

I Östersund har Designcentrum varit involverat i framtagandet av ett manér för medborgardialog och samskapande kring kommunens tillväxtstrategi. Detta arbete tilldelades 2016 designutmärkelsen Design S inom kategorin hållbart samhälle.

Figur 3: Möblering inför open space design i Cleveland, Ohio.

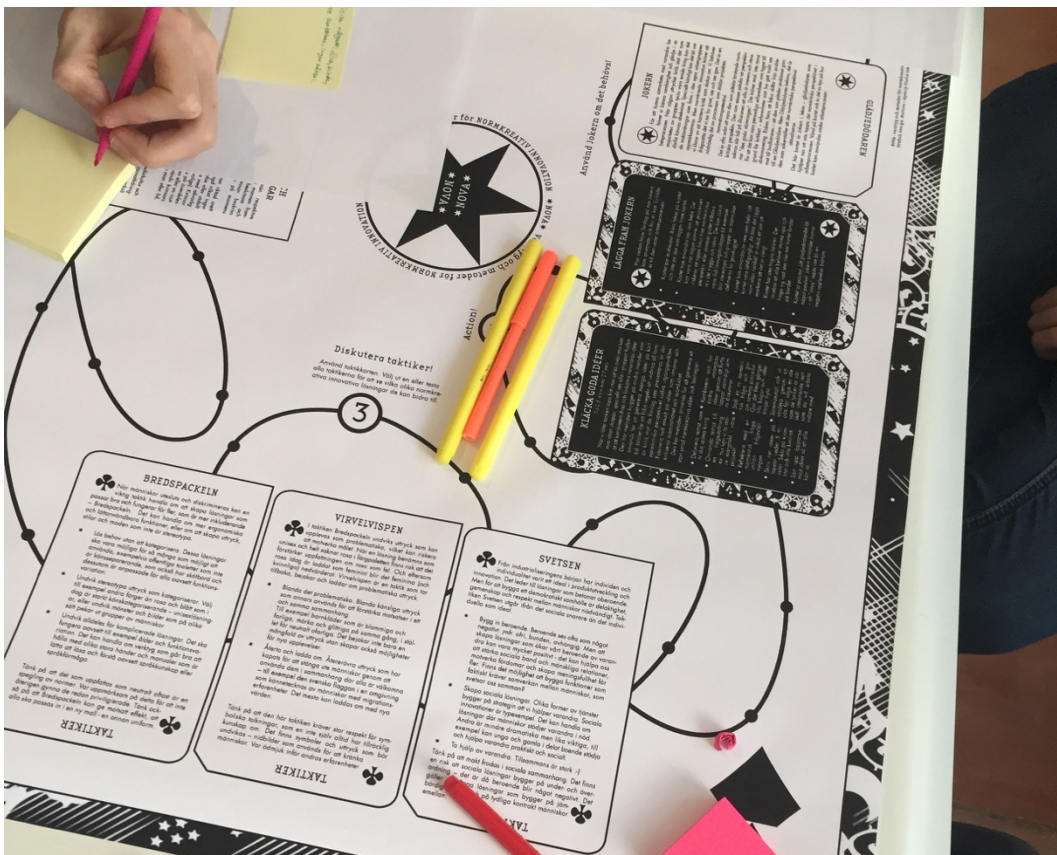
Figur 4: MER [*] Östersund är både resultatet av en användarcentrerad designprocess och Östersunds kommuns verktyg för medborgardialog.

Design som verktyglåda inom specifika områden/målgrupper

I *Politik för gestaltad livsmiljö* lyfts vikten av en systematisk tillämpning av universell utformning och design. Detta designområde, även kallat design för alla, är ett exempel på designmetoder och -verktyg som utvecklats för att möta behoven hos en specifik målgrupp eller för att arbeta med design inom ett specifikt förändringsområde. Andra exempel, som nämns i *Med människan i fokus*, är cirkulär design och child culture design.

Västra Götalandsregionen har samlat verktyg, metoder och processer för att arbeta med ekologiskt och socialt hållbar design av offentliga miljöer under paraplyet Design med Omtanke och i boxen NOVA finns verktyg och metoder för att lyfta in ett normkritiskt perspektiv i designprocessen.

Att det finns metoder och verktyg utvecklade för specifika områden är en fördel när en ska arbeta med just dessa områden, eftersom fokus då kan läggas på det som ska uppnås, snarare än på att utveckla innehållet i designprocessen. Att det är definierade designområden innebär också att det ofta finns designkompetens som specialiserat sig på just dessa områden att ta hjälp av i det egna arbetet.

Figur 5: NOVA - verktyg och metoder för normkreativ innovation.

Figur 6: Västra Götalandsregionens arbete Design med Omtanke säkerställer att offentliga miljöer gestaltas med omtanke om människor och miljö.

Design som kompetensområde för att leda komplexa utvecklingsprocesser

”Att gestalta en hållbar livsmiljö handlar om att organisera komplexa och ibland motstridiga intressen till en helhet. Att leda denna process är arkitektens, designerns eller i vissa fall även konstnärens särskilda yrkeskompetens och uppgift.” Så står det i *Politik för gestaltad livsmiljö*. Ett av de mest omfattande forskningsprojekten inom svensk arkitektur någonsin, Decode - Community Design for Conflicting Desires, handlade till stor del om ledning av komplexa utvecklingsprocesser. Detta sätt att se på och värdera designerns/arkitektens kompetens skulle kunna argumentera för att dessa yrkesgrupper skulle kunna få och ta ett större process- och helhetsansvar än vad som oftast är fallet idag. I exempelvis Förnyelselabbet, som är den del av Stiftelsen Svensk Industriedesign, används och utvecklas designmetoder för att lösa komplexa samhällsutmaningar.

Figur 7: Förnyelselabbet (SVID) arbetar med design för komplexa samhällsutmaningar. Här i samarbete med UNHCR. Foto: Förnyelselabbet.

Figur 8: Forskningsprojektet Decode undersöker stadsutveckling och design för motstridiga önskemål.

Design som medvetet utformad tillämpning

Även om fokus för politikområdet Gestaltad livsmiljö ligger på helhet, process och *hur* livsmiljön gestaltas, snarare än på *vad* som gestaltas, används design ibland som benämning på det som designats. Det används då för att beskriva resultatet av sådant som förknippas med industridesignerns domän, som produkter, tjänster och system. På samma sätt används arkitektur ibland för att benämna resultatet för sådant som ofta gestaltas av en arkitekt, som byggnader och anläggningar. Även om denna användning av designbegreppet inte dominerar inom politikområdet kan det vara bra att vara medveten om det. Inte minst eftersom detta sätt att använda design är utbrett och etablerat hos allmänheten. Om någon säger ”jag gillar/gillar inte designen på den här parkbänken”, menar hen oftast inte processen som lett fram till parkbänkens utformning eller hur parkbänken samspelar med sin kontext, utan helt enkelt den egna preferensen angående hur just denna parkbänk ser ut.

Figur 9: Utomhusmöbler i park i Borlänge.

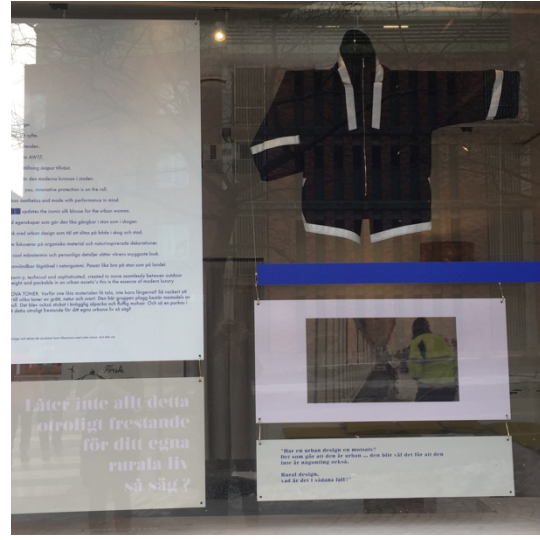
Figur 10: Sopsorteringsmöbel för inomhusmiljö.

Design som konstform

Detta designperspektiv nämns endast kort i *Politik för gestaltad livsmiljö*, och då liksom i förbifarten, då det konstateras att det är viktigt att också se det konstnärliga egenvärdet i arkitektur, form och design. Liksom andra konstformer, kan design som konstform ge nya perspektiv, skapa gemenskap, väcka känslor och bidra till en stärkt relation mellan användaren och platsen.

Varje oktober ljussätts min hemstad Alingsås av inbjudna internationella ljusdesigner. Detta har gjort att oktober har gått från att vara den månad med minst till den månad med mest handel och gatuliv. Ett annat designprojekt med konstnärlig och undersökande grund är Sanna Bodéns Centralorten, där hon undersöker hur modedesign skulle kunna se ut om det rurala, snarare än det urbana, var norm.

Figur 11: En av installationerna i Lights in Alingsås 2020.

Figur 12: Modedesign ur ett ruralt perspektiv, efter inspirationsresor till centralorterna Strömsund och Stugun. Design: Sanna Bodén, Studio Lavin.

Sammanfattningsvis har begreppet design flera olika innebörder när det används i kontexten gestaltad livsmiljö och det är inte alltid tydligt vilken som avses. Att sortera ut de olika designperspektiv som används har hjälpt mig att skapa en tydligare bild av vad design har för roll i gestaltad livsmiljö. Under skrivandet har jag även funderat över följande frågor som jag vill avsluta med.

Är det viktigt att bestämma vad vi menar med design när vi pratar om gestaltad livsmiljö? Kanske inte. Men det kan vara viktigt att vi är medvetna om att vi kanske menar olika saker.

Är det viktigt att veta vad i livsmiljöns gestaltning som är arkitektur, form, design respektive konst? Kanske inte. Men det kan vara viktigt att förstå hur områdena särskiljer sig, överlappar och hur de kan samverka och korsbefrukta varandra.

Referenslitteratur

Politik för gestaltad livsmiljö, Kulturdepartementet (2018)

Med människan i fokus - En uppföljning av politiken för Gestaltad livsmiljö 2020 och medskick inför framtida arbete, ArkDes (2020)

Stadsutvecklings & design för motstridiga önskemål, Stiftelsen Arkus (2019)

Lästips

Design Thinking för bibliotek, www.designthinkingfrbibliotek.se/

Innovationsguiden, www.innovationsguiden.se/

NOVA, www.vinnova.se/publikationer/nova---verktyg-och-metoder-for-normkreativ-innovation/

Design med Omtanke, www.vgregion.se/om-vgr/organisation-och-verksamhet/miljovgr/arbetsatt-och-styrning/design-med-omtanke/

Förnyelselabbet, www.fornyelselabbet.se/